

Література

1. Андрущенко В. О. Закономірності вияву категорійної зв'язності в горизонтальній і вертикальній внутрішній художньотекстовій структурі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Донецьк, 2013. 20 с.
2. Андрущенко В. О. Типологія текстової зв'язності: монографія. Дніпропетровськ: «Літограф», 2016. 247 с.
3. Щенко Т. А. Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти: монографія / наук. ред. проф. М. І. Степаненко. Львів: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2021. 470 с.
4. Журба С. «Гра в діалог»: авторська інтенція в українській прозі 20-х років ХХ століття. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Вип. 20. Кіровоград, 2019. С. 114–125.
5. Загнітко А. Граматика тексту: мовносоціумні категорії. *Записки з українського мовознавства*. Вип. 29. 2022. С. 149–164.
6. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: Теорія і практикум. Донецьк: ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2006. 289 с.
7. Радзівєвська Т. В. Комунікативно-прагматичні аспекти текстотворення: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.15. Київ, 1999. 359 с.
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: «Довкілля-К», 2006. 716 с.
9. Томусяк А. О. Вербалізація авторських інтенцій фігурально-риторичними синтаксичними засобами в американському художньому тексті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. Одеса, 2020. Том 2. № 46. С. 165–168.
10. Fairclough N. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. Routledge: London and New York, 269 p.
11. Longacre Robert E. *The Grammar of Discourse (Topics in Language and Linguistics)*. 2nd ed. Springer, 2013. 379 p.
12. Raymond W. Gibbs Jr. Authorial Intentions in Text Understanding. *Discourse Processes*. Vol. 32, Iss. 1, 2001. P. 73–80. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1207/S15326950DP3201_04?journalCode=hdsp20

Олена Антонюк
(м. Вінниця)

МОВНІ АНОРМАТИВИ В ТЕКСТАХ ЮРИДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Проблема дотримання чинних мовних норм у текстах юридичного характеру сьогодні не тільки не втратила своєї актуальності, а ще більше загострилося. Це пов'язано і з недостатньою професійною мовно-комунікативною компетентністю фахівців, і зі збільшенням обсягу продукування відповідних текстів. До того ж, як зазначає А. Кісельова, протягом років незалежності склалося так, що державні службовці мали володіти державною мовою

«де-юре», а «де-факто» послуговувалися російською чи «суржиком» [4, с. 46]. У зв'язку з цим особливої уваги потребує виявлення та аналіз мовних помилок, що трапляються у текстах юридичного характеру загалом і текстах судових рішень зокрема. На нашу думку, така робота допоможе уникнути типових мовних помилок, а також сприятиме підвищенню грамотності фахівців.

Помилкою прийнято вважати неточне слововживання, неправильну побудову висловлювання, що виникають унаслідок невмотивованого порушення мовно-літературної, логічної, видавничої та інших норм і є наслідком неправильних мисленневих операцій. У науковій літературі паралельно зі словом «помилки» загальноприйнято вживати синоніми: мовленнєві помилки, огріхи, обмовки, описки, ляпсуси, неточності, аномалії, анормативи, комунікативні невдачі, ілокутивні провали [6, с. 13].

Питання мовних помилок, що тісно пов'язане з питанням мовної норми, культури мовлення, неодноразово було предметом наукових зацікавлень (Ф. Бацевич, Т. Бондаренко, М. Волошак, А. Загнітко, М. Зубков, П. Куляс, Л. Мацько, О. Пономарев, О. Селіванова, О. Тараненко та багато інших). Зокрема П. Куляс у праці «Типологія помилок: підручник-монографія» наголошує, що сьогодні провідні мовознавці порушують питання про створення загальної теорії мовленневих помилок, що стала б «спеціальною науковою дисципліною», предметом якої має бути вивчення обсягу, характеру, класифікації, причин виникнення різноманітних мовленневих аномалій, методів запобігання їм [6, с. 9]; Ф. Бацевич, зі свого боку, вживає термін «девіатологія», у ракурсі якої вивчає всі типи відхилень від норм та законів комунікації [1]; А. Красницька розглядає мовностилістичні анормативи в аспекті правознавчих помилок у текстах процесуальних актів кримінального судочинства [5]; М. Гінзбург характеризує синтаксичні помилки в нормативних документах та пропонує практичні поради й рекомендації щодо їх уникнення [2]; А. Кісельова присвячує свою розвідку аналізу розповсюджених мовних помилок у текстах судових рішень [4]; І. Царьова на основі опрацювання низки текстів нормативно-правових та процесуальних актів кримінального судочинства подає пропозиції щодо вдосконалення юридичних текстів України [9; 10] тощо.

Мета нашої роботи – виявити та схарактеризувати мовні анормативи у текстах юридичного характеру.

Матеріалом дослідження стали писемні тексти судових рішень – 10 за 2013 та 10 за 2022 роки, що були рандомно вибрані з Єдиного державного реєстру судових рішень [3].

До найбільш характерних анормативів належать ті, що трапляються на орфографічному, лексичному, граматичному, пунктуаційному рівнях мови. Орфоепічні анормативи виявляються у «вадах тексту, які утруднюють його сприймання через надмірний збіг приголосних або голосних» [7, с. 60]. Найчастіше це порушення законів милозвучності, що виявляється в недотриманні чергування прийменників у'в, наприклад: *перебував в стані* (правильно у стані); *він впав* (правильно він упав); *сів в салон* (правильно у салон); за *кредитним договором в розмірі* (правильно у розмірі).

Орфографічні анормативи виникають унаслідок неправильного написання слів. Наприклад: з *участю обвинуваченого* (правильно обвинуваченого); у *зв'язку* (правильно у зв'язку); *більш м'які запобіжні заходи* (правильно м'які). Деякі анормативи можуть бути спричинені технічними недоглядами, наприклад: *сташого інспектора* (правильно старшого); *капіана внутрішньої служби* (правильно капітана) тощо.

Лексичні анормативи являють собою недотримання лексико-семантичних норм української мови. Так, ненормативним в українській мові є вживання лексеми *даний* у значенні *цей, такий*. Наприклад, *дане кримінальне провадження* (правильно це кримінальне провадження); *останні не їхали на весілля даним автобусом* (правильно цим автобусом); *проведення даних зрізів* (правильно таких зрізів). Анормативним є вживання слова *наступний* у значенні «Який наступає, розташовується або з'являється слідом за ким-, чим-небудь; найближчий після когось, чогось // Який має відбутися» [8, Т. 5, с. 207]: *підлягає розгляду з наступних підстав* (правильно з таких підстав), *за наступними платіжними реквізитами* (правильно за реквізитами); слова *область* у значенні «Частина поверхні, площі чого-небудь» [8, Т. 2, с. 306]: *ударив в область голови* (правильно у ділянку голови (в голову)); *в область носа* (правильно в ділянку носа); слова *являється* у значенні «Форма теп. ч. всіх осіб одн. і мн. дієслова бути» [8, Т. 2, с. 494]: *він являється чоловіком ОСОБА 4* (правильно є чоловіком). Характерно, що значна кількість таких помилок є наслідком калькування мовних кліше російської мови, наприклад: *мали місце струс головного мозку* (правильно було виявлено струс) тощо.

Граматичні анормативи, що трапляються в текстах судових рішень, спричинені недотриманням норм слово- і формоутворення, норм синтаксичного зв'язку між словами у словосполученні чи реченні [5, с. 32]. До прикладу, значна кількість порушень стосується неправильного вживання прийменників: *при його затвердженні прокурором* (правильно у процесі (у ході)

затвердження); ДТП, при якому отримала тілесні ушкодження (правильно у якому отримала); по місцю проживання (правильно за місцем проживання); по факту ДТП (правильно за фактом). Чимало зафіксовано конструкцій, у яких пропущені прийменники: згідно списку (правильно згідно зі списком); згідно якої (правильно згідно з якою) та ін. Трапляється також уживання невластивих українській мові форм активних дієприкметників: *непрацюючий* (правильно *безробітний*); *проживаючий за адресою* (правильно *що проживає*). Виявлено також числівниково-іменникові сполуки, у яких порушено характер узгодженості, наприклад: *зайшли три чоловіка* (правильно *три чоловіки*, оскільки числівник *три* у цій словосполученні вимагає від іменника форми називного відмінка множини). Порушення норм формоутворення наявне у слові *двері* у сполученні *він стояв біля задньої двері* (правильно *біля задніх дверей*, оскільки цей іменник має форму тільки множини) тощо.

Пунктуаційні анормативи, на жаль, є так само характерними для текстів судових рішень. Їх поява спричинена ігноруванням норм уживання на письмі розділових знаків. Наведемо лише кілька прикладів: *Однак, з'ясувалось, що не всім вистачило місця* (слово *однак* тут не є вставним, тому кома після нього зайва); *Таким чином чоловік казав їм, щоб...* (після словосполучення *таким чином* потрібна кома, оскільки воно є вставним); *...у вчиненні злочину передбаченого ч. 2 ст. 185 КК України* (після слова *злочину* потрібна кома, оскільки далі йде дієприкметниковий зворот) тощо.

Отже, проаналізувавши лише незначну частину дібраного нами фактичного матеріалу, можемо дійти висновку, що укладачі текстів судових рішень припускаються значної кількості помилок орфографічного, лексичного, граматичного та пунктуаційного характеру. Поява мовних анормативів пов'язана насамперед із незнанням норм української літературної мови, з небажанням стежити за змінами, що відбуваються в правописній системі української мови. Перспективи дослідження вбачаємо у подальшому аналізі мовних анормативів, виявлених у текстах судових рішень, та виробленні конкретних рекомендацій щодо їх уникнення.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної девіатології. Львів: Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, 2000. 236 с.
2. Гінзбург М. Щодо синтаксичних помилок у нормативних документах: практичні висновки з рекомендацій мовознавців. *Стандартизація, сертифікація, якість*. 2009. № 2. С. 22-30.
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

4. Кісельова А. А. Розповсюджені мовні помилки в текстах судових рішень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 32. Т. 3. С. 46–48.
5. Красницька А. В. Правозастосовні помилки у текстах процесуальних актів кримінального судочинства. *Судова апеляція*. 2009. № 1(14). С. 28–33.
6. Куляс П. П. Типологія помилок: підручник-монографія / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 464 с.
7. Мариненко І. О. Орфографічні й лексико-семантичні анормативи в публіцистичних текстах культурно-мовної тематики. *Scientific notes of the Institute of journalism*. 2019. Т. 1. С. 57–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2019_1_8
8. Словник української мови: в 11 томах. URL: <http://sum.in.ua/s/nastupnyj>
9. Царьова І. Лінгвоцентричний аспект юридичного тексту. *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. Вип. 39. С. 97–106.
10. Царьова І. В. Тексти нормативно-правових актів: лексичні особливості: монографія. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 148 с.

Людмила Білоконенко
(*м. Кривий Ріг*)

ЗМІНИ В КОНФЛІКТНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ВПЛИВОМ МЕСЕНДЖЕРІВ

Текст, що репрезентує конфліктну комунікацію, має своє прочитання, може позначати подію, яка буде зреалізована в конфлікті або вже ним є. Лінгвістичні дослідження текстів конфліктів уможливають узагальнення, які дають змогу описувати їхню організацію з урахуванням соціальних факторів, культурних, когнітивних, прагматичних, психологічних чинників; визначати закономірності побудови, фіксувати специфічні вербальні елементи різних рівнів мови. Тож логічно, що в сучасному науковому полі спостерігаємо зацікавлення вивченням конфліктної (неуспішної, дисгармонійної) комунікації [1; 3; 4; 5].

Моделі виникнення конфліктної комунікації можна розпізнати за законами реалізації типових форматів, і такі ми вже докладно описали [2, с. 123–141]. Зокрема, визначено, що інцидент якісно змінює спілкування, формуючи різні моделі поведінки індивідів. Щоправда, треба враховувати, чи спричинить інцидент конфлікт, а чи хтось із комунікантів намагатиметься уникнути відкритої протидії. На передконфліктній стадії вербальна поведінка людини може демонструвати її спробу залагодити проблему, усвідомлену поступку або сприйняття події як поштовху до суперечки. Тобто модель поведінки особи на цій стадії залежить від її комунікативної мети. Спрямованість